

Ковбасюк Тетяна. *Форми та методи естетичного виховання молодших школярів* / Тетяна Ковбасюк // *Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць. Вип. 2 / за ред. доц. В.В. Павленко. – Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2020. – 188 с. – С. 66-71.*

*Ковбасюк Тетяна,
магістрантка ННІ педагогіки.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Форми та методи естетичного виховання молодших школярів

Актуальними питаннями сьогодення є питання естетичного виховання і розвитку естетичної культури підростаючого покоління. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає прилучення молодшої людини до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання й естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості.

Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається протягом всього її життя. Разом з тим не всі періоди в житті рівноцінні для естетичного розвитку. Багато письменників, педагогів, діячів культури (К. Ушинський, Л. Толстой, В. Сухомлинський, Д. Кабалевський та інші) констатують особливе значення щодо цього в молодшому шкільному віці. Особливості дітей цього віку найбільш сприяють формуванню в них естетичної культури.

Проблема естетичного виховання у педагогічному аспекті широко репрезентована у спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти Е. Водовозової, П. Каптерева, С. Лисенкової, С. Русової, К. Ушинського.

Естетичне виховання спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне у навколишньому середовищі й мистецтві, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті і художній творчості.

Перший етап навчання в школі повинен через мистецтво покласти основи естетичного сприйняття оточуючого життя засобами образотворчого мистецтва. За чотири роки навчання необхідно в усвідомленні та емоціональному розвитку дитини створити фундамент художніх уявлень, на які вона зможе опиратися у всьому подальшому навчанні. Педагог повинен від самого початку створити навколо теми уроку атмосферу радості, насолоди, спільної участі

дітей в процесі сприйняття матеріалу, і потреба активної творчої віддачі при виконанні практичної роботи кожного завдання [5, с. 127].

Для досягнення цієї мети у педагогічній діяльності користуються різними формами і методами виховання та навчання.

Виділимо найбільш суттєві напрями естетичного виховання:

Оволодіння естетичними знаннями в процесі *вивчення навчальних предметів*. Особливе навантаження лежить на предметах мистецького циклу: музиці, живопису, літературі.

Звісно, що предмети в цьому плані не рівноцінні. Особливе значення в естетичному вихованню молодших школярів належить урокам *художньої літератури* (читання) – як за відведеним на них часом, так і за впливом на загальний розвиток дітей. Слово – найбільш зрозумілий засіб вираження ідей митця (на відміну від звуків, фарб і т.д.), що робить літературу найдуховнішим універсальним видом мистецтва [1, с. 9–10]. У молодших школярів деякий час зберігається образність сприйняття дійсності. Виходячи з цього, можна назвати головну задачу літературно-творчого розвитку дітей молодшого шкільного віку: розвиваючи характерну для молодших школярів уяву, робити її водночас більш змістовною, збагаченою знаннями закономірностей оточуючого світу. Молодшим школярам доступні такі завдання, що розвивають навички творчого читання, загальні літературні й творчі здібності, як порівняння варіантів одного твору, наприклад, порівняння одного твору, який перекладений різними письменниками. В молодших класах широко практикується «словесне малювання» («Як би ти намалював цього героя?»). «Малюючи словами», школяр тренує уяву, розвиває мовлення і почуття стилю.

Починаючи з молодшого віку школярі охоче виконують нескладну вправу, яка розвиває увагу до деталей тексту: оповідання чи уривок з повісті читається в слух, потім дітям показується ілюстрація, а вони повинні вказати те місце, до якого належить ця ілюстрація [4, с. 40–41].

Також можна додати, що українські письменники Б. Грінченко, М. Коцюбинський, Олена Пчілка, Леся Українка, І. Франко вважали художню літературу одним з найефективніших засобів естетичного виховання дітей. Наприклад, Леся Українка приділяла надзвичайно велику увагу проблемі дитячої літератури, вважаючи її дієвим засобом виховання. З допомогою віршів та казок письменниця намагалася «навчити дітей бачити прекрасне в навколишньому світі, відчувати барвистість, багатство життя» [7, с. 76].

Серед різних видів мистецтва особлива виховна роль належить *музичному вихованню*, яке вводить дітей у світ музичного мистецтва,

знайомить з музичною культурою різних народів, сприяє збагаченню індивіда знаннями законів музичного мистецтва, необхідними для розуміння його сутності, формуванню смаку, музичних здібностей, виробленню навичок і вмінь, які дозволять школярам бути активними слухачами, вмілими виконавцями. Торкаючись емоційної сфери людини, музика впливає на формування її моральних і естетичних смаків та ідеалів.

Спільна музично-виконавська діяльність виконує функцію самореалізації й розвитку особистості. Значну роль тут відіграють мотиви саморозвитку, самовиявлення. Ці мотиви визначають сприйняття, оцінку стосунків учасників, характер їхніх емоційних реакцій та успішність і неуспішність дій колективу. Продуктивна мотивація передбачає вивчення суб'єктом своїх можливостей, прагнення до їх розширення, розуміння, освоєння нового простору – навичок, спроможностей, умінь.

Образотворче мистецтво відіграє не менш значущу роль в естетичному розвитку дітей молодшого шкільного віку. Воно дозволяє не тільки знайомити школярів зі специфічним видом мистецтва, яке має свої засоби, свою мову, розширюючи тим самим знання й уявлення про мистецтво, але й включати учнів у художню діяльність з урахуванням віку дітей і особливостей розвитку їх особистості. Практична діяльність поєднує традиційну роботу на площині (малювання) з навичками об'ємно-просторового зображення і художньої орієнтації середовища (ліплення, художнє конструювання, архітектура) [6].

Ознайомлення з творами образотворчого мистецтва деякі дослідники вважають необхідним етапом підготовки дитини до образотворчої діяльності. У своїх наукових статтях вони стверджують, що діти здатні тонко відчувати настрій художніх картин. Мета занять з образотворчого мистецтва, за їхнім поясненням, має полягати в тому, щоб навчити дітей милуватися творами живопису, а також розкривати перед ними закони побудови зображення предметів і явищ.

Ф. Шміт підкреслював, що «малювання – це якась притаманна всім дітям потреба», тому вчити малювати на його думку необхідно не тільки обдарованих дітей, «які надалі можуть стати професійними художниками», а по можливості, усіх [8, с. 63].

Виникнення в 50-х роках XX століття і поступове масове поширення *телебачення* відчутно змінило ситуацію в культурному житті суспільства, відчутно вплинуло на виховання дітей і молоді. Все, що відбувається на екрані, від художнього оформлення заставки й

зовнішнього вигляду диктора чи ведучого до пошуку краси в повсякденності, відіграє естетико-виховну роль оскільки будь-яка інформація, що транслюється, націлена на максимальне збудження емоцій, почуттів, виникнення яскравих образів, вражень, асоціацій, вона так чи інакше несе заряд естетичного або анти естетичного впливу.

На сьогодні особливо небезпечні наслідки пропагування засобами масової інформації й насамперед телебаченням передачі насильства, жорстокості, конформізму тощо, які юні глядачі з іще несформованою свідомістю і відсутністю імунітету до несмаку сприймають як справжнє мистецтво [2, с. 28–29]. Отже, завданням школи в процесі естетичного виховання сформувати в дітях смак до краси та добра, привчаючи їх дивитися по телебаченню справжні шедеври кіномистецтва, а щодо саме молодших школярів, то направляти їх на перегляд мультиків, які виховують інтелектуальну, порядну та освічену людину.

У наш час великої популярності набула світова мережа під назвою **Інтернет** і вплив його на дітей стає помітнішим з кожним днем. Аналіз статистичних даних свідчить про важливість питання захисту молодших школярів під час роботи в системі он-лайн. Так, за даними Європейської комісії, 44 відсотки дітей, які користуються Інтернетом, стикалися з матеріалами «дорослого змісту», та про це здогадуються лише 15 відсотків батьків. Перебуваючи в Інтернеті, ті діти навіть спілкувалися з людьми, які пропонували їм зустрітись особисто, і 14 відсотків з них відгукнулись на таку пропозицію. Звичайно, не можна вважати абсолютно всі пропозиції шкідливими, однак за більшістю з них стоять так звані он-лайнівські хижаки. Вони спеціально виходять у «павутину», аби впіймати чергову жертву. А нею стають найменш досвідчені в спілкуванні та довірливі діти. Насторожити батьків повинна ще одна статистична цифра – 75 відсотків дітей, що працюють через Інтернет, згодні поділитися персональною інформацією про себе або свою родину в обмін на подарунки.

Але захищати дітей від Інтернету, немов від ядерної бомби, не потрібно. Утім, пускати на самотині перебування дітей у віртуальному світі у жодному разі не можна. Важко переоцінити переваги та великий освітній потенціал Інтернету. Тож ні в якому разі не можна забороняти доступ дітей до всесвітньої «павутини». Та оскільки з цією Мережею пов'язані певні ризики та загрози, про них обов'язково треба знати, а особливо батькам, які повинні не контролювати чи регулювати, бо це не можливо через появу кожного дня тисячі нових сайтів. Потрібно діяти, і сума результатів за кількома

напрямами, цілком можливо, дасть бажаний наслідок – дитина не вскочить у якусь кіберхалепу.

Основні завдання позакласної та позашкільної роботи – закріплення, збагачення та поглиблення знань, набутих у процесі навчання, застосування їх на практиці; розширення загальноосвітнього кругозору учнів, формування в них наукового світогляду, вироблення вмінь та навичок самоосвіти; формування інтересів до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту, виявлення і розвиток індивідуальних творчих здібностей та нахилів; організація дозвілля школярів, культурного відпочинку та розумових розваг; поширення виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

Одні форми роботи охоплюють великі групи учнів, інші – задовольняють їх індивідуальні запити, нахили, інтереси: мистецтвознавчі гуртки любителів живопису, музики, літератури та ін.; лекторії, класи любителів мистецтва, шкільні лялькові театри, драматичні гуртки; конкурси, виставки, огляди талантів; організація і функціонування малих художніх музеїв.

Одні форми тісно пов'язані з навчальними предметами, поглиблюють і поширюють естетичну підготовку учнів, інші ж форми є новими : календарні українські свята, різноманітні ярмарки, «козацькі змагання» тощо [3, с. 8–9].

Отже, подані методичні прийоми можуть використовуватись для створення ситуацій, які спонукають молодших школярів естетично сприймати, аналізувати, оцінювати навколишній світ, пізнаючи при цьому власний емоційно-чуттєвий світ і виражаючи свої враження в словесних образах, художній творчості.

Список використаних джерел

1. Бейзеров В. Педагогічні умови художньо-творчого виховання дітей молодшого віку засобами традиційних форм українського музикування в позашкільний час // Рідна школа. – 2006. – №2. – С.20.
2. Глазиріна В. М. Педагогіка сучасної школи: Навч. посіб. – Донецьк: «Норд-Прес», 2006. – 219 с.
3. Книга заступника директора з виховної роботи: Довідково-методичне видання / Упоряд. С. В. Кириленко, Н. І. Косарева. – Харків: Торсінг плюс, 2006. – 416 с.
4. Масел Л. Телебачення в естетичному вихованні сучасних школярів // Шлях освіти. – 2003. – №4. – С. 28.

5. Неменський Б. М. Мудрість краси: Про проблеми естетичного виховання: Кн. Для вчителя. – 2-ге вид. переробл. і доп. – М.: Просвіта, 1987. – 288 с.

6. Павленко В.В. Розвиток креативності учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва / В.В. Павленко // Проблеми освіти: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. – Вип.92. – С. 106–111.

7. Стеценко К. Спогади, листи, матеріали / Упор. Є. Федотов. – К.: Музична Україна, 1981. – 480 с.

8. Шміт Ф. І. Мистецтво як предмет навчання // Шлях просвіти. – 1993. – №1. – С. 63.